

Milliyetçilik ve işadamları

Türkiye'de kişisel girişimciliği ve "Milli İktisat" siyasetinin bir sonucu olarak, Cumhuriyet'in doğuşu ile birlikte filizlenen, gürbüzleşen ve devleşen, "milli işadamı"nı temsil eden Vehbi Koç'un vefatı nedeniyle günler boyunca yazılanlar arasında en çok dikkatimi çeken Serpil Yılmaz'ın "Motivasyon ve dik kulaklı eşekler"¹ yazısı oldu. Burada Serpil Yılmaz, Koç'un anılarına dayanarak onun girişimciligindeki en büyük itici etkenin gayrimüslimlerin "avantajlı" konumları olduğunu belirtiyordu. Bu avantajlar nelerdi? "Gayrimüslimler askerlik yapmazlardı, buna karşılık Türkler hasta olmaya, ölmeye askerliği

giderdi" ve de askerlik yapmayan gayrimüslimler de zamanlarını para kazanmakla, başka bir deyimle zengin olmakla geçirirlerdi. Koç'u motive eden başka bir ayrıcalık da "gayrimüslimlerin eşeklerinin kulaklarınının dik olması ve babasının kendisine aldığı eşegin kulaklarınının sarkık olması" idi.

Vehbi Koç'un bu sözlerine benzer bir şekilde, Güneri Civaoglu'nun yabancı sermayeyi Türkiye'de yatırım yapmaya teşvik edici mahiyetteki yazısında² yer alan "bu topraklarda yaşayan Müslümanlar ölürlükler, yaralanır, sakatlanırlar. Ama bu topraklarda yaşayan ve servet kazanan azınlıkların burnu bile kanamaz. (...) Azınlıkların elleri de taşın altında kalsaydı, bir kısmının yaptığı gibi, sırtımızdan hançerleyemezlerdi!" satırları ile,³ Sakıp Sabancı'nın Türk işadamını öven ve bunu yaparken de Cumhuriyet döneminde yetişen Türk Müslüman milli burjuvazisini 1942 yılında Varlık Vergisi uygulaması ile devraldığı ve üstünde yükseldiği sermaye temelini teşkil eden gayrimüslim işadamlarını da dışlayan: "Bir zamanlar Türki-

ye'deki işleri İshak'lar, Salamon'lar yapıyordu. Şimdi bu değişti"⁴ sözleri de aynı düşüncelerle paralellik taşıyordu. Çağdaş ve "kamuoyu oluşturuca" konumunda olan sanayici/işadamı/yazar sıfatlarının birine veya birkaçına sahip bu kişilerin bu sözleri ile bilinçaltlarına yerleşmiş, ve/veya, makyajlanmış milliyetçilik de bu şekilde açığa çıkmış oldu.

Aşlında unutulur, Müslüman Türk sermayesinin tabanını oluşturan gayrimüslim sermayenin bir yerde zorlama usullerle "millileşmiş" ve "Türkleşmiş" olmasıdır. Bunun pek bilinen ve izahı gerektirmeyen yasal dayanağı da 1942 yılında yürürlüğe konulan Varlık Vergisi'dir. Verginin iki amacından biri olan savaş yıllarının sonucu olan spekülatif gelirleri zapturaft altına alıp vergilendirmeye pek amacına ulaşmamış, ancak yarı gizli olan ana amacına ulaşılmış, bir nesil gayrimüslim işadamları cebri olarak ticaret ve sanayi dünyasındaki yerlerinden edilmiş, o yerler bu ülkenin "esas sahipleri" olan Müslüman Türklere verilmiştir. Varlık Vergisi'nden Sakıp Sabancı da hatıratında fevkalade steril satırlar ile söz eder ve bu olay için "Türk ekonomisini tahrip etmiş ve birçok ticarethane yıkılmıştır" der, daha sonra da "babam bu vergiden yara almadı" diye eklemeyi ihmal etmez,⁵

2 Sabah, 20.2.1996, Üçüncü Göz.

3 Bu yazının irkeği bir içerik taşıdığını belitlen fak ve açık konama yazılarından (Soz, 24.2.1996, sayı 54, s. 2) sonra yazarın hatasını düzelten "not"unda (Karizma(sız), Sabah, 3.3.1996) sadece Yahudi vatandaşların gönlü alınıp, onların vatana sadık tebaa oldukları ve böylece bir yerde en "Türk" azınlığın Yahudiler oldukları vurgulanır, diğer Rum ve Ermeni vatandaşların da dolaylı olarak hıyanetleri ikinci bir kez tescil edilir.

4 Murat Sabuncu, "Sabancı: Matem Havasını Attı", Milliyet, 28.2.1996.

5 Sakıp Sabancı, *This is My Life*, 2. baskı, World of Information, 1988, s. 45.

ancak yıkılan ticarethanelerin çoğunluğunun kimlere ait olduğu ve Hacı Ömer Sabancı'nın neden yarasız olarak bu olayı atlattığını açıklamaz.

Unut(tur)ulan ikinci bir olgu da gayrimüslimlerin askerlik yapmamış olmalarının Osmanlı devlet yapısının gayrimüslimleri Tanzimat Fermanı'nın ilânına kadar ikinci sınıf, korunmaya mahsus tebaa, zimmi olarak görmesinden ileri gelmesiydi. Bir yandan topraklarında yaşayan insanların, adları, dinleri, dilleri açısından "biz"dén kabul etmeyip "hoşgörü" şemsiyesi altında onları "koruyan", yeri geldiğinde ve özellikle Yahudiler'in Osmanlı topraklarına göçlerinin 500. yılının kutlamaları söz konusu olunca, bu "hoşgörü"yü her türlü vesile ile kullanılabilen mümbit ve elverişli bir tanıtım sloganı haline getiren ve bu "malzeme"yi yerel ve uluslararası çıkar ve tanıtım lobilerinde kullanan bir yüksek sermaye sınıfı ve devlet. Diğer yandan bir dönem İKV başkanı Jak Kamhi örneğinde olduğu gibi, bu sermaye sınıfına mensup gayrimüslim sanayicilerin Türkiye'yi yurtdışına tanıtmada, bu sınıfın temsilcilerinden birinin "Biz hep İtalyan kaldık. Bu fırsatı Türkiye gibi veren ülke aslında pek yok. (...) Türkiye bunları dışarıda malzeme olarak kullanmalı"⁶ ifadesinde olduğu gibi "hoşgörü malzeme"si olarak kullanıl-

maya gönüllü ve şevkli olmaları. Ve nihayet üstü örtülmüş olan milliyetçiliğin bazen örtüsünü yırtıp ortaya çıkması ile aynı gayrimüslim sanayicilere "İshak"lıklarını, "Salamon"luklarını hatırlatan aynı sermaye sınıfının bir başka temsilcisi. Bu manzara günümüz iş dünyasının görünümünden örnekler.

Türk basınında kısa aralıklar ile çıkan ve neredeyse bir ağızdan, bir kalemde çıkmışa benzeyen tüm bu yazıları okuduktan sonra, gayrimüslim işadamlarının Türk milli burjuvazisinin oluşmasında "dik kulaklı eşekler" ile birlikte en büyük motivasyon kaynağını oluşturdukları görülmektedir. Bu bir dönem için "anlaşılabilir" bir tavır olsa bile günümüzde bir yandan "kamuoyu oluşturucu" mümtaz bir köşe yazarının, diğer yandan ülkenin en önde gelen sanayicilerinden biri tarafından artık Türkiye'de işlerin "İshak'lar ve Salamon'lar" tarafından yapılma devrinin geçtiğinin belirtilmesi, Türk milliyetçiliğinin, toplumun en liberal ve çağdaş görünen kesimi olan iş dünyasında da mevcut olduğunu göstermektedir. Türk milliyetçiliğini elinden bırakmayan Türk sermayesi her vesile ile Türklüklerini kanıtlamada kusur etmeyen, hattâ daha da ileri gidip ateşli bir milliyetçi söyleme Türkiye'nin tanıtım bayraktarlığını yapan, başta Yahudi asıllı Türk işadamları olmak üzere tüm gayrimüslimleri neden halen "kendilerinden" biri olarak kabul edemiyor ve onlara bu ülkenin

"esas sahipleri"nin, ürettikleri ürünlerinin üstünde rastlandığı gibi, TM'ler (Türk Malı Türk Müslümanlar) olduğu hatırlatılıyor?

RIFAT N. BALI

6 Milliyet, 20.11.1995, Zehra Gün-görün Aldo Kaslowski ile söyleşi: "Avrupa'yı Hazmedebiliriz".